

személyes történelem

N. LÁSZLÓ ENDRE

REGÉLŐ PALÓCFÖLD

Egy palóc élete III.

A másik katona is hozzálépett és keményen rámkialtott:

- Ne bolondozz, öreg!... Hol vannak az őrmesterek?
- Mondtam már, hogy nem tudom!

Egy darabig még gyanakodva nézegettek, aztán az egyik tanácstalanul megkérdezte:

- Most aztán kinek adjuk át a robbanószert?... Alá kell íratni, hogy átvették...
- Vigyük vissza!... Ez már igazán nem a mi dolgunk. Erre nem kaptunk parancsot.

A két katona visszamászott a tankba, a nehéz acélkolosszus megfordult és dühörögve elment Nyitra felé.

A robbanószert nem került be a hidak alá... A környező házak megmenekültek... Páran köszönetet mondtak, de többen kételkedtek. Azt mondták, hogy az egész csak én találtam ki, mert hiszen a robbanás nem következett be!... Ilyenek az emberek...

A „németjeimet” hiába keltegettem fél egykor és abba is hagytam a felesleges mókát. Másnap délig aludtak, mintha lebunkózták volna őket... Ébredéskor rettenetesen megijedtek és azonnal elmentek tőlem... Bizony nem köszönték meg a jó vacsorát, a jó bort, de még a szilvóriumot sem... Nem is vártam érte köszönetet, amit akartam, elértem, s ez elég volt nekem.

Másnap egy német katona hozta meg a hírt:

- Az oroszok átkeltek a Garamon!

A kapitány döbbsen bámult maga elé, azután Nyitrára szalasztott egy futárt. Segítségét kért: egy egész SS ezredet!

...Egyetlen egy német katona maradt a faluban, a többi gyorsan eliszkolt... Valóban a legtöbbjük gyalogosan ment el, mert az autókban nem volt már üzemanyag, egy kocsit hátrahagyott. Dögledezett a német háborús gépezet!

Napokon keresztül kétfelől is lőtték a falut, az utcák elnéptelenedtek... Mindenki a pincében, vagy a veremben lapult, azaz, majdnem mindenki. Mert voltak (vannak) itt a faluban dögkeselyűk. Ezek kihasználták az alkalmat és fosztogattak, feltörték a lakásokat és vittek mindent, ami a kezük ügyébe került... Ezért járkáltam én a faluban, ezeket a gazembereket lestem. De mindenütt nem lehettem egyszerre én sem. Közben a feleségem óbégatott:

- Jaj, istenem, mi lesz velünk?... Jaj...

Nem bírtam már hallgatni és rászóltam:

- Ne botlogálj itt kint, mert egy golyó még fejbe sújt... Menj vissza a pincébe!

Egy német tank jött be a faluba, és én csak akkor tudtam meg, hogy már az oroszok is Gerencséren vannak. Veszekedett tűzharc kezdődött... A tank mint egy megvadult állat, köpködte a lángot, falak omlottak le, emberek nyúltak el véresen... Idegen, kucsmás emberek, rohamsisakos, szakállas emberek, katonák, akik ezer és ezer kilométer távolságból jöttek el és itt haltak meg... Gyalogsági fegyverekkel nem lehetett a tankot megsemmisíteni... Szerencsére az lassan kihátrált a faluból.

Azt hittem, már egy német katona sincs a faluban, pedig még ott lapultak a pajták és a kerítések mögött... Az én kertem alatt is tizennégy német katona halt meg a veszett fejsze nyeléért... Parancsot kaptak, hogy mindvégig tartsanak ki? Vagy csökönységéből akartak „hősök” lenni?... Ki tudja? Pedig az erdő felé még szabad volt az útjuk.

Gyertya mellett ültem egy veremben, néha kilestem. Futkározó katonákat láttam, sebesülteket és halottakat is... De most nem volt idő segélynyújtásra... És ki mert volna kimenni? Füttyögtek a golyók, gránátok robbantak, Nyitrát bombázták az orosz gépek... Így folyt ez napokig. Azután egyszer, reggel csendre ébredtünk, egy hangot hallottam, a szomszédét:

- Antal, gyere ki!... Itt vannak az oroszok! Te tudsz oroszul, beszélj velük!

Őt géppisztolyos katona állt a verem mellett. Kettőnek véres volt az inge, de azért mosolyogtak:

- Német nincs?... Német katona nincs, papa?

- Zdrasztvuj... Zdrasztvujtye! - dadogtam megilletődve... A már régen nem használt orosz szavak csak lassan jöttek a nyelvemre. A katonák mosolyogtak és egyikük megveregette a vállam:

- Ne félj, papa... Csak a németeket keressük, titeket nem bántunk!

- Nem félek én, tovaris! Dehogy félek!... Várjatok csak, hozok jó vodkát... hozok...

- Ne hozz, papa... Vodka van! - mondta a legfiatalabb. Még egészen gyerek volt, nem is borotválkozott talán. Kenyérzsákjából egy félliteres zöld üveget vett elő: - Igyál, papa! ...Igyál!

És én ittam a méregerős répaszeszt, mintha soha jobb itallal nem kínáltak volna még... Nagy kortyokban ittam és talán nem is maradt volna semmi az üvegben, ha a katona el nem veszi a számról az üveget:

- Te nagyon sokat iszol, papa... Nekem is kell!

Neveltünk, ittunk és újra neveltünk... Pedig a földön halott katonák feküdtek. A falu másik végén újra kezdődött a lövöldözés, Nyitrát megint bombázták...

1945 áprilisa volt... A fák már rügyeztek, zöldell a fű, ahol nem tépte fel gránát, ahol nem festette pirosra az emberek vére, ahol nem túrta fel a tankok lánctalpa... Tavasz volt végre, igazi tavasz!

Minden kezdet nehez!

Az erdőből, a pincéből, vermekből előjöttek a gerencsériek és újra megkezdődött a munka... Először az utakat tettük rendbe. Én az oroszok tolmácsa lettem. A kapitány egy öregebb ember volt, megszeretett és maga mellett tartott. Esténkint sokáig elbeszélgettünk:

- Nézd, elvtárs, én tudom, hogy ebben a faluban vannak fasiszták... Te ismered őket!... Mondd meg nekem, hogy kik azok!... Itt az alkalom, hogy leszámoljunk velük!

Eszembe jutott a sok durvaság, pöffeszkedés, a pofázások... Igen, most bosszút állhatnék! De rajtuk állnék bosszút, vagy a családjukon?...

– Nem, kapitány elvtárs, itt nálunk nincsenek olyan nagyon rossz emberek... Gyávaságból léptek be a Hlinka-pártba... Ne bántsuk őket!

A kapitány apróra vágott dohányszárból és újságpapírból vaskos cigarettát csavart és amikor megnyálazta, rámvillantotta kék szemét:

– Vigyázz!... Vigyázz!... Még megbánhatod, hogy megkíméltetted őket!...

Orosz csapatok vonultak keresztül a falun. Kocsikra és szekerekre volt szükség. A galgóci hidat a németek felrobbantották, most pontonhidat kellett helyette csinálni. Összeszedtem az embereket, azután elindult a kocsisor...

Már majdnem elkészült a pontonhíd, amikor a víz szétszakította és egyik felét – körülbelül száz katonával – elsodorta Szered felé, ahol még a németek voltak az urak... Nem tudom mi lett a rajta rekedt katonákkal: megmenekültek-e, vagy a víz áruló módon kiszolgáltatta őket a németeknek...

Késő este jutott csak sor az evésre. Az ukrán szakács bőkezű volt, s a kísérő orosz tiszt vodkát osztatott szét köztünk. Egyik fuvarosunk annyira berúgott, hogy nem tudott megmaradni a bakon. Hol jobbra fordult le róla, hol balra.

– Jaj, Ánti bátyó, ne hagyjon itt! Nekem gyerekeim vannak!... – motyogta.

Hónapokig végeztük ezt a fuvarosmunkát. Néha több száz kilométerre kellett elmennünk, s közben láttam a háború okozta rombolásokat, sok emberrel beszélgettem: ilyenekkel is, olyanokkal is. A legtöbbször tanácstalan volt, félve várta, hogy mit hoz a jövő...

Én nem sokáig törtem a fejem. Egy este összehívtam pár megbízható embert:

– Hozzatok el magatokkal a legbecsületesebb ismerőseiteket, megalakítjuk a helvi pártszervezetet!

Csakhogy a jelentkezők között tíz rendes ember volt és húsz gárdista!... A járásról háromszor utasították vissza a jelentkezéseket, s mi magunk is tudtuk, hogy ezekkel az emberekkel aligha végezhetünk rendes munkát. Ismerte őket a falu és éppen ezért bizalmatlanok voltak hozzájuk. Az emberek hallgattak ugyan, de nem felejtettek! S így is volt rendjén.

– Szakítanunk kell ezekkel! – mondtam a legközelebbi gyűlésen, s ezután már csak hatan maradtunk. – Mi leszünk a pártbizottság, és most válasszunk elnököt! – javasoltam. Mindenki rám szavazott, mégsem vállaltam el az elnökséget.

Azután a Hnb elnökének megválasztására került sor. Nem mondhatnám, hogy a legmegfelelőbb embert választottuk ki erre a tisztségre. S ez nagyon hamar be is igazolódott. Amikor már nyeregben érezte magát, ez az új ember rákezdett a régi nótára:

– Ha a pap kap meckát (amolyan kilenced féle), adjatok nekem is! – mondta, pedig Gerencsér szegény falu volt. És két papra igazán nem volt szüksége...

– Először is szlovák vagyok és csak azután kommunista! – jelentette ki egy más alkalommal.

Ezután került sor a földműves szövetség megalakítására. Az utcán állítottam meg az embereket. Próbáltam őket meggyőzni a közös gazdálkodás előnyeiről. S ekkor ki mással találtam magam szemben, mint éppen a helyi pártelnökkel?

Tapasztalatlanok voltunk és a vezetésre alkalmas embereket nem tudtuk kiválasztani. Hibát hibára halmoztunk, s a feltételezett jóakarattal helyett gyakran inkább rosszindulattal találkoztunk...

Mégis megalakult a szövetkezet az úrbéli és a papi földekből: a majdnem semmiből! ... Mindjárt a megalakulás után jött az „instruktoráradat”! ... Oktatni és tanítani küldték őket, de sok volt köztük a csaló is. Egyiket sem igazoltathattuk. Sok csak inni járt hozzánk, vagy pénzt kölcsönözni! – Azután nem is láttuk az illetőt többé.

A kontingenset a Hnb elnöke szétírta a kisgazdákra! A nagyokkal jóban akart maradni, amolyan „Ki tudja, mit hoz a jövő?” alapon...

- Szénát osztottak, – engem kihagytak belőle!
- Szamár vagy! – szidott a feleségem.
- Vetőmagot osztottak, – engem kihagytak belőle!
- Úgy kell neked! – csúfolt az asszony.
- Műtrágyát osztottak, – ebből is kihagytak!

Erre a hitvesem már egyenesen bolondnak nézett...

A legközelebbi alkalommal aztán elbődült bennem a borjú... Hiszen a feleségem folyton rágta a fülemet. Fogtam magam és mentem a pártelnökhöz:

– Nézd, elnök elvtárs, te nagyon jól tudod, hogy mindig más ügyeit intézem... Szaladgálok fűhöz-fához... A járásról a kerületre, a kerületről a Megbízotti Hivatalba... Miért éppen engem hagysz ki mindig, ha kap valamit a falu?

Az elnök olyan ártatlan képpel nézett rám, mint egy ma született bárány:

– Hát miért nem szóltál, Ánti?... Talán a kisujjamból kellett volna kiszopjam, hogy mire van szükséged?! Mennyi széna kell?... Aztán ne a pénztárosnak fizessz ki az árát, hanem énnekem, érted? – sügta a fülemben.

Aztán a szárazsági pótlékból megint kihagytak néhányunkat. ...Erre összejötteünk páran és írásban felmondtunk a Hnb elnökének meg a helyettesének is!... Másnap már a megkínzott mártír szerepében tetszelgett hívei és rokonsága előtt... Szegényke, – akkor – nyolcszáz korona nyugdíjjal vonult nyugalomba!... Hát nem volt valóban sajnálatraméltó?

Szövetkezet, te szerencsétlen szövetkezet!

Nem volt még egy irodahelyiségünk sem, istálló, raktár, semmi... Tag is csak négy-öt... Aztán kaptunk vetőmagot, műtrágyát... A pap istállójában volt negyven juhunk, tizenkettő üszök és tíz anyakocánk... Csakhogy a pap istállója dűledezett és kicsi is volt!... Hová tegyük az állatokat? Nem volt könyvelőnk sem. A szomszéd faluból hívtunk, mutassa meg, mit hogyan kell csinálni!...

Néha hajnalig dolgoztam és rá is fizettem erre!

1953-ban gyógykezelésre küldtek a Tátrába.

Pár nap múlva fenyegető levelet kaptam, hogy azonnal utazzak haza, mert elsikkasztottam a szövetkezet pénzét!... Ha nem megyek, csendőrökkel jönnek értem!...

– Azt a magasságos erre-arra! – az első vonattal utaztam, pedig igazán beteg voltam... Otthon aztán kisütötték, hogy hiánvzik a legelő- és a fuvarpénz, összesen tizenhét ezer korona... Hű, a teremtésit!

– Számolj el a pénzzel, mert bezáratunk!...

– Ismerd el, hogy megloptál bennünket!...

Szóval ilyenek a jó kommunisták?...

Az ellenségeim összefogtak ellenem és el akartak tiporni! Csakhogy helyén volt az eszem – meg a becsületem körül nem volt semmi hiba!

Előszedtem a könyvelést, a napírok szerint elszámoltam nekik töviről-hegyire, de még így is kétezer korona hiány volt... Ezt ki kellett fizetnem! Csak később tudtam meg, hogy hová lett ez a pénz!

A vezetőség elhívta a Vesnát és kihirdette, hogy aki belép a szövetkezetbe, az kap olcsó ruhát!... Hát erre kellett a pénz, az én pénzem!...

Akkor mérgesített, de ma már csak nevetek rajta. Nyugdíjas vagyok – öreg vagyok... Van sok ellenségem, de több a jóbarátom! Szánt szándékkal soha nem ártottam senkinek, nyugodt a lelkiismeretem, mint kommunistának és embernek egyaránt. Megtettem minden tőlem telhetőt...

Két lányomat férjhez adtam...

A fiamat megnősítettem...

Van kilenc unokám és négy dédunokám... Az egészségemmel nincs baj, s ha semmi nem jön közbe, megünnepelhetem még a századik születésnapom is... Igyanak fiatal emberek! Ismerik-e azt a régi, szép nótát, hogy:

*Igyál, betyár, mulik a nyár,
nemsokára mulathatsz már...*

– Nem ismerik? Az se baj! Akkor most tanulják meg tőlem és tanítsanak meg rá másokat is!...

Feláll, kiegyenesedik. Csak most látom, hogy milyen szép szál ember még mindig. Milyen lehetett fiatal korában? Csak az ősz haj, meg a fehér bajusz árulkodik...

Nem tragédia, amit elmondott, hanem egy életsors... Egy öreg palóc élete... S egy kicsit a palóc falu élete is, melyet azóta már az egyre terjeszkedő Nyitrához csatoltak...

A szerző, szerkesztőségünkhöz, utólag elküldött kéziratából:

...Egy nyitragerencséri palóc élete... Nem tragédia, amit elmondott, hanem egy életsors... Egy palóc élete... Egy szlovákiai magyar élete és egy kicsit a szlovákiai magyar falu élete is...

S ez a falu tud alkalmazkodni, de meg akarja őrizni magyar erényeit, szokásait, nyelvének tisztaságát! Bár ez az utóbbi törekvés biztat a legkisebb eredményre... Az erősödő szlovák nyelvével egyre jobban befolyásolja a palóc nyelv eredetiségét: nemcsak a szókincsben, hanem a hangalakokban is! Jellemző például ezekben a falvakban a szlovák nyelvből vett, de rendszerint hibásan használt kifejezések számának nagyarányú megszaporodása – főként a fiatalok körében...

Tehát: Veszélyben a nyitravölgyi palóc félsziget... De azért ne legyünk borúlátók...

A Madách-pályázat eredményhirdetése

Szépirodalmi kategóriában:

III. díj:	Tarbay Ede	Budapest
III. díj:	Szöllősi Zoltán	Budapest
II. díj:	A bírálóbizottság nem adta ki	
I. díj:	Szilágyi Andor	Budapest

Esszé, tanulmány, szociográfia kategóriában:

III. díj:	Nagy Ervinné	Balassagyarmat
II. díj:	Marschalkó Zsolt	Pásztó
I. díj:	Seres Péter	Budapest

Salgótarján Város Tanácsának különdíja:

Marno János	Budapest
Onagy Zoltán	Esztergom

Színvonalas munkájuk alapján *dícséretben* részesülnek szépirodalmi kategóriában:

Krasznai Gyula
Gál Szabolcs
Handó Péter

Ára: 25,- Ft

palócföld

TÁRSADALOMPOLITIKAI, IRODALMI, MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT 1990 | 2. XXIV.

